

PRŮBĚH A KONSOLIDACE OBCHODNĚ-POLITICKÝCH VZTAHŮ ČESKOSLOVENSKÉ A RAKOUSKÉ REPUBLIKY V LETECH 1921–1925

Tomáš Moric

1 Úvod

Cílem studie je v kontextu faktu, že rámcově byla již problematika rakousko-československých hospodářských, obchodních a politických vztahů zpracována,¹ podrobně na základě studia archivních pramenů osvětlit, zda bylo po částečném odbourání vázaného hospodářství na začátku dvacátých let při uzavírání první československo-rakouské obchodní smlouvy hleděno zejména k hospodářským aspektům v zájmu zachování vysoké míry integrace obou

¹ Souhrnně k problematice československo-rakouských obchodně-politických vztahů v první polovině dvacátých let srovnej např. studie SLÁDEK, Zdeněk: *Československo-rakouské obchodní vztahy mezi válkami*. In: *Československo a střední Evropa v meziválečném období* = *Die Tschechoslowakei und Mitteleuropa in der Zwischenkriegszeit*, sv. 3 (1994), Acta Universitatis Carolinae philosophica et historica. Studia Historica XL. Praha 1996, s. 153–168; Týž: *Hospodářské vztahy Malé dohody s Rakouskem v meziválečném období*. In: *Kolize, Rvnivost a Pragmatismus*, sv. 1 (1997), Acta Universitatis Carolinae philosophica et historica. Studia Historica XLV. Praha 1999, s. 111–166; Týž: *Od pout mírové smlouvy k poutům protekcionismu: Hospodářské vztahy mezi Rakouskem a Malou dohodou ve 20. letech 20. století*. In: *Slovanské historické studie*, sv. 25, Praha 1999, s. 125–150; DEJMEK, Jindřich: *Politické vztahy mezi Československem a Rakouskem po smlouvě lánské (1922–1925)*. In: *Moderní dějiny 1. díl*. Praha 1993, s. 121–166; Týž: *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918–1992). Vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha 2002; dále studie KUBŮ, Eduard: *Zpolitizovaný export*. In: *Československo a střední Evropa v meziválečném období* = *Die Tschechoslowakei und Mitteleuropa in der Zwischenkriegszeit*, sv. 3 (1994), Acta Universitatis Carolinae philosophica et historica. Studia Historica XL. Praha 1996, s. 169–192; KONRÁD, Ota: *Nevyvážené vztahy: Československo a Rakousko 1918–1933*. Praha 2012; HOUSKA, Ondřej: *Praha proti Římu: československo-italské vztahy v letech 1922–1929*. Praha 2011. Z německojazyčné literatury srovnej SUPPAN, Arnold: *Die Außenpolitik der ersten Tschechoslowakischen Republik aus Wiener Sicht*. In: *Edvard Beneš und die tschechoslowakische Außenpolitik 1918–1948*. 12. díl. Wiener Osteuropa Studien. Frankfurt am Main, s. 15–82; LILL, Matthias F.: *Die Tschechoslowakei in der österreichischen Außenpolitik der Zwischenkriegszeit: (1918–1938); politische und wirtschaftliche Beziehungen*. 2. díl. *Quellen und Studien zur Geschichte und Kultur der Sudetendeutschen*. München 2006. Příklad společného česko-rakouského přístupu je oblast hospodářských vztahů viz TEICHOVA, Alice – MATIS, Herbert (ed.): *Österreich und die Tschechoslowakei 1918–1938: die wirtschaftliche Neuordnung in Zentraleuropa in der Zwischenkriegszeit. Studien zur Wirtschaftsgeschichte und zur Wirtschaftspolitik*. Wien 1996.

ekonomik nebo byla jednání o řádné obchodní dohodě podřízena vztahům finančním a majetkovým prosazovaným finančními kruhy. Studie se rovněž zaměří na fakt, zdali samotná smlouva vycházela z předválečných principů volného obchodu, jak by naznačoval převážně exportní charakter československé ekonomiky, nebo se při jejím uzavírání naplno projevil protekcionistický charakter obchodní politiky Prahy, jež tento hospodářský nacionalismus chápala jako potvrzení vlastní národní identity a právní svrchovanosti i za cenu rozbití staletí budovaných hospodářských vazeb.

2 Souhrn základních premis pro budování československo-rakouských obchodně politických vztahů (1919–1921)

Pro nové rozdělení středovýchodní Evropy v důsledku porážky centrálních mocností a pádu carského Ruska v první světové válce bylo symptomatické právo národů na sebeurčení a s ním spojený vznik řady nových států. Mezi tyto státy se přirozeně řadily i Československá a Rakouská republika. Nicméně tyto země vstoupily do poválečného nového světa různou měrou nepřipraveny na novou ekonomickou i politickou realitu a s hospodářstvím a politickou situací značně ovlivněnou válkou. Aby bylo možné studovat vztahy mezi oběma státy ve sledovaném období, je nejprve nezbytné představit základní východiska a vývoj jejich bilaterálních politických vztahů v bezprostředním poválečném období.²

Zásadním fundamentem poměru mezi Československem a Rakouskem byla přirozeně první světová válka, která se z řady aspektů stala určující determinantou nejen 20. století. Její stopy v nejen ve středoevropském prostoru lze vnímat do jisté míry i v současnosti. Celý podunajský region po skončení první světové války prodělal značné změny a musel se přizpůsobit novým geopolitickým okolnostem. Podpisem mírových smluv sice byla stvrzena nová politická mapa středovýchodní Evropy, rozpad staleté habsburské říše ještě nicméně nemusel nutně znamenat i destrukci společného hospodářského pro-

² Pro přehled ekonomických trendů a hospodářských dějin primárně ve střední Evropě viz CROUZET, Francois: *A History of the European Economy: 1000–2000*. Charlottesville 2001; MATHIAS, Peter – POLLARD, Sidney (ed.): *The Industrial Economies: The Development of Economic and Social Policies*. VIII. díl. *The Cambridge Economic History of Europe from the Decline of the Roman Empire*. Cambridge 1989; TURNOCK, David: *The Economy of East Central Europe, 1815–1989: Stages of Transformation in a Peripheral Region*. Abingdon-on-Thames: Routledge 2006; KASER, Michael Charles – RADICE, Edward Albert, (ed.): *Economic structure and performance between the two wars*. I. díl. *The Economic History of Eastern Europe, 1919–1975*. Oxford 1985; BEREND, Ivan Tibor: *An Economic History of Twentieth-Century Europe: Economic Regimes from Laissez-Faire to Globalization*. Cambridge 2016.

storu, jenž v předválečné době chránil celý region před zahraniční konkurencí a jehož vnitřní trh, symbioticky složený z převážně průmyslového Předlitavska a agrárního Zalitavska, poskytoval dostatečné odbytiště pro domácí produkci. Nicméně nad hospodářskými hledisky zvítězila obava z dostředivých tendencí Vídně, respektive Budapešti, které svou silnou pozicí dosavadních hospodářských center mohly ohrozit nově nabytou samostatnost. Jelikož největší válečnou trofejí nástupnických států byla přirozeně jejich politická, ekonomická a monetární nezávislost, každou možnost integrace vnímaly téměř panicky skrze prizma reálného ohrožení nezávislosti obnovením habsburského impéria a jejich vůdčí politické elity proto podnikaly všechny kroky v zájmu toho, aby parcelovaný stav versailleské střední Evropy saint-germainským a trianonským mírem byl zachován bez ohledu na ekonomické nebo politické ratio.³

V této souvislosti je potřeba zmínit, že Československo z mezinárodně politického hlediska logicky využívalo, ba někdy dokonce přímo i zneužívalo své robustnější surovinové a průmyslové základny. To se plně projevilo především v obchodně-politických vyjednáváních mezi Prahou a Vídní, a to zejména v bezprostředních poválečných letech.⁴

Negociační pozice Rakouska a Československa se nicméně zásadně lišily taktéž v postavení obou států na mezinárodně politické scéně. Francie mezinárodně uznala Československo v podstatě v historických hranicích království Českého s územím dnešního Slovenska již 15. října 1918, naopak Rakousko bylo mezinárodně uznáno až saint-germainskou mírovou smlouvou, podepsanou 10. září 1919. Dále Československo mohlo využívat všech privilegií pramenících ze statusu člena vítězné koalice mocností spojených a sdružených.⁵ Proces konstituování samostatného rakouského státu se naopak v říjnu 1918

³ Souhrnně viz LACINA, Vlastislav: *Hospodářská dezintegrace střední Evropy po první světové válce a snahy o opětovné sblížení v letech 1924–1930*. In: Acta Oeconomica Pragensis, sv. 15, Praha, 2007, s. 272–281.

⁴ Podrobněji viz SLÁDEK, Zdeněk: *Československo-rakouské obchodní vztahy mezi válkami*. In: Československo a střední Evropa v meziválečném období = Die Tschechoslowakei und Mitteleuropa in der Zwischenkriegszeit, sv. 3 (1994), Acta Universitatis Carolinae philosophica et historica. Studia Historica XL. Praha 1996, s. 153–168; Týž: *Hospodářské vztahy Malé dohody s Rakouskem v meziválečném období*. In: Kolize, Řevnivost a Pragmatismus, sv. 1 (1997), Acta Universitatis Carolinae philosophica et historica. Studia Historica XLV. Praha 1999, s. 111–166; Týž: *Od pout mírové smlouvy k poutům protekcionismu: Hospodářské vztahy mezi Rakouskem a Malou dohodou ve 20. letech 20. století*. In: Slovanské historické studie, sv. 25, Praha 1999, s. 125–150; KUBŮ, Eduard: *Zpolitizovaný export*. In: Československo a střední Evropa v meziválečném období = Die Tschechoslowakei und Mitteleuropa in der Zwischenkriegszeit, sv. 3 (1994), Acta Universitatis Carolinae philosophica et historica. Studia Historica XL. Praha 1996, s. 169–192.

⁵ Dále Dohoda.

teprve začal rozbíhat v reakci na vývoj v ostatních korunních zemích, a dále jej od začátku na mezinárodním poli zatěžoval status následnického státu poraženého účastníka první světové války, což lze ilustrovat faktem, že až do začátku roku 1919 probíhala výměna korespondence s Dohodou pouze skrze časově náročné zprostředkování zastupitelskými úřady neutrálních států.⁶

První politické kvazi-bilaterální vztahy byly „navázány“ na úrovni jednání se sudetoněmeckou reprezentací, jelikož k prozatímnímu rakouskému Národnímu shromáždění, ustavenému již 21. října 1918 se 29. října připojili i poslanci z německojazyčných území Čech, Moravy a Slezska, aby tak vyjádřili svůj nesouhlas se začleněním do nového československého státu. Nicméně tyto negociace vedené z rakouské strany nejprve poslancem Říšské rady Rudolfem Lodgmanem von Auen a posléze sociálním demokratem Josefem Seligerem přes jistou československou snahu o koncese, vzhledem k požadavku sudetoněmecké delegace, aby vzájemná jednání probíhala na bázi jednání rovného s rovným, tedy nebyly úspěšné a do jisté míry vyvrcholily proslulým Rašínovým výrokem „s rebely se nevysjednává“.⁷

Klíčovou problematikou pro další vývoj vzájemných bilaterálních vztahů mezi Prahou a Vídní byla obzvláště teritoriální otázka, jak dokazuje deklarace prozatímního Národního shromáždění Německého Rakouska z 22. listopadu 1918, ve které se vyslovalo pro začlenění čtyř „provincií“ nacházejících se na československém území a moravských jazykových ostrovů do Německého Rakouska.⁸ Přestože bylo toto teritoriální vymezení následně zahrnuto do komplexu požadavků, které zaslal nový státní sekretář pro zahraniční věci Otto Bauer 25. listopadu 1918 Dohodě jako politické instrukce pro plnomoc-

⁶ HAAS, Hans: *Konflikt při uplatňování nároků na právo sebeurčení: od habsburského státu k Československu – Němci v českých zemích v letech 1918 až 1919*. In: První světová válka a vztahy mezi Čechy, Slováky a Němci. Publikace Česko-německé a Slovensko-německé komise historiků, sv. 5, Brno 2000, s. 166; KONRÁD, Ota: *Nevyvážené vztahy: Československo a Rakousko 1918–1933*. Praha 2012, s. 53–55.

⁷ VYKOUPIĚL, Libor: *Jiří Stříbrný: portrét politika*. Knižnice Matice moravské, sv. 12, Spisy Masarykovy univerzity v Brně. Filozofická fakulta, č. 351. Brno 2003, s. 80; KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky: (1918–1938)*. I. díl. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929). Dějiny českých zemí. Praha 2003, s. 41; SUPPAN, Arnold (ed.): *Außenpolitische Dokumente der Republik Österreich 1918–1938 (ADÖ): Selbstbestimmung der Republik: 21. Oktober 1918 bis 14. März 1919*. I. díl, sv. 94, *Fontes rerum Austriacarum*. Wien: Verl. für Geschichte und Politik, 1993, s. 69–71.

⁸ Jmenovitě Deutschböhmen, Sudetenland, Böhmerwaldgau a Deutschsüdmähren a Brno, Olomouc a Jihlava. Viz Staatsgesetzblatt für den Staat Deutschösterreich 1918–1919, Gesetz vom 22. November 1918 über Umfang, Grenzen und Beziehungen des Staatsgebietes von Deutschösterreich Nr. 40; Staatsgesetzblatt für den Staat Deutschösterreich 1918–1919, Staatserklärung vom 22. November 1918 über Umfang, Grenzen und Beziehungen des Staatsgebietes von Deutschösterreich Nr. 41.

ného zástupce ve Švýcarsku,⁹ spatřovala vládnoucí sociálně-demokratická reprezentace Rakouska v této době budoucnost Rakouska především v anšlusu, jak je patrné z pamětního spisu pro všechny ve Vídni zastoupené mocnosti Dohody a USA z 25. prosince 1918. V něm Otto Bauer Dohodu konfrontoval rovněž s otázkou rakouské ekonomické neživotaschopnosti a jako řešení rakouské hospodářské situace navrhoval jakousi „*Donau-Föderation*“. Avšak tuto myšlenku současně podkopával vehementní obhajobou nezbytnosti anšlusu pro zajištění životaschopnosti Rakouska.¹⁰

Nicméně poté, co kvůli neúspěchu anšlusové politiky Otto Bauer v červenci 1919 demonstrativně rezignoval, převzal funkci státního sekretáře pro zahraniční věci státní kancléř a jihomoravský rodák Karl Renner, pověstný „nejlepší Rakušan“,¹¹ který prosazoval již jinou strategii. Renner nejprve vypracoval návrh na připojení pouze jižních sudetoněmeckých oblastí k Rakousku, nicméně poté, co se tento plán ukázal na mírové konferenci jako neuskutečnitelný, navrhl alespoň „kantonální správu“ Československa – v podstatě ve shodě s Benešem – a v jeho zájmu na mírové konferenci Vídeň ostentativně prosazovala „švýcarský model“ za účelem zajištění plné rovnoprávnosti německé menšiny v Československu.¹² Po zamítnutí i tohoto návrhu přišel s velmi ambiciózním a poněkud překvapivým plánem spojení Československa a Rakouska ve federativní soustátí s Masarykem jako prezidentem.¹³

⁹ SUPPAN, Arnold (ed.): *Außenpolitische Dokumente der Republik Österreich 1918–1938 (ADÖ): Selbstbestimmung der Republik: 21. Oktober 1918 bis 14. März 1919*. I. díl, sv. 94, *Fontes rerum Austriacarum*. Wien 1993, s. 181–185.

¹⁰ Týž: *Außenpolitische Dokumente der Republik Österreich 1918–1938 (ADÖ): Selbstbestimmung der Republik: 21. Oktober 1918 bis 14. März 1919*. I. díl, sv. 94, *Fontes rerum Austriacarum*. Wien 1993, s. 324–325.

¹¹ HAAS, Hans: *Konflikt při uplatňování nároků na právo sebeurčení: od habsburského státu k Československu – Němci v českých zemích v letech 1918 až 1919*. In: První světová válka a vztahy mezi Čechy, Slováky a Němci. Publikace Česko-německé a Slovensko-německé komise historiků, sv. 5, Brno 2000, s. 136

¹² V podstatě obdoba autonomie jakou v současnosti požívají Jižní Tyroly. Viz PAYRLEITNER, Alfred: *Rakušané a Češi – svárlivé přibuzenství*. Brno 2003, s. 89; Viz Benešovy známé formule v memorandu č. 3 „*le régime serait semblable à celui de la Suisse*“ a dále v nótě Komisi pro nové státy z 20. května 1919 „*une sorte de Suisse, en prenant, évidemment, en considération les conditions spéciales en Bohême*“ a „*qui se rapprocherait considérablement au régime de la Suisse*“. Viz *Memorandum č. 3: Problém Němců v Čechách*. In: Střední Evropa: revue pro středoevropskou kulturu a politiku, roč. 8, č. 25, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku (I.S.E.), 1992, s. 20–21; BROKLOVÁ, Eva (ed.): BENEŠ, Edvard: *Německo a Československo*. Praha 2005, s. 95–96; Srovnej BROKLOVÁ, Eva: *Švýcarský vzor pro Československo na Pařížské mírové konferenci*. In: Český časopis historický, 92, č. 2, s. 257–266.

¹³ Podrobněji viz zde PAYRLEITNER, Alfred. *Rakušané a Češi – svárlivé přibuzenství*. Brno 2003, s. 89.

Vzájemné vztahy obou států se dále po většinu roku 1919 vyvíjely v kontextu vyjednávání na mírové konferenci v Paříži, na které Rakousko dosáhlo úspěchu zejména v soukromoprávní majetkové rovině, jelikož výsledná podoba nostrifikací byla ovlivněna článkem 265, který pro úpravu majetkových záležitostí rakouských státních příslušníků zakotvil mimo jiné princip dohody. Článek 267 pak de facto negoval článek 249, neboť konstatoval, že: „Majetek, práva a zájmová účastenství rakouských příslušníků nebo společností podřízených jejich doзору, ležící na území bývalého mocnářství rakousko-uherského, nebudou přes ustanovení článku 249 a přílohy k Oddílu IV podrobeny zaboru ani likvidaci podle těchto ustanovení.“¹⁴ Dále bylo v článku 222 saint-germainské mírové smlouvy výslovně uvedeno částečně nedomyšlené¹⁵ vzdání se doložky nejvyšších výhod ze strany Dohody a tím pádem umožnění celních preferenčních režimů mezi Rakouskem a Československem, respektive Maďarskem po dobu pěti let za účelem usnadnění vzájemného obchodu mezi těmito nástupnickými státy.¹⁶

Zásadním momentem pro bilaterální vztahy mezi Prahou a Vídní byl rovněž podpis mírové smlouvy rakouskou delegací v Saint-Germain-en-Laye 10. září 1919, který i přes předchozí prohlášení rakouského ústavodárného Národního shromáždění, po seznámení se s finálním textem mírové smlouvy, že mírová smlouva byla „national ungerecht, politisch verhängnisvoll und wirtschaftlich undurchführbar“,¹⁷ a navzdory převládajícímu negativnímu vnímání mírové smlouvy u rakouské společnosti, jež lze dle Arnolda Suppana charakterizovat jako „nackte Vergewaltigung“ und bitteres „Unrecht“¹⁸ uzavřel určitou kapitolu v dějinách střední Evropy a definitivně rozparceloval dříve společný hospodářský prostor podunajské monarchie.

¹⁴ Sbírka zákonů a nařízení státu československého (dále Sb. z. a n.), *Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919 č. 507/1921 Sb.*

¹⁵ Jelikož se přirozeně týkal pouze států Dohody a dle dobových interpretací by následně doložka nejvyšších výhod mohla být uplatněna ze strany Německé říše a neutrálních států. Viz Archiv ministerstva zahraničních věcí (dále AMZV), IV. sekce, k. 1004, Zpráva Ústředny československých obchodních a živnostenských komor k hospodářskému jednání ČSR s Rakouskem v oboru celního tarifu.

¹⁶ Sb. z. a n., *Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919 č. 507/1921 Sb.*

¹⁷ KOCH, Klaus – SUPPAN, Arnold (ed.): *Außenpolitische Dokumente der Republik Österreich 1918–1938 (ADÖ): Im Schatten von Saint-Germain: 15. März 1919 bis 10. September 1919*. II. díl, sv. 94, *Fontes rerum Austriacarum*. Wien 1994, s. 28.

¹⁸ Tamtéž, s. 26.

Nástupnické státy a zejména jejich vládnoucí elity svým vnímáním politiky protekcionismu jako nástroje na potvrzení vlastní národní identity a právní subjektivity dále napomáhaly definitivní a nenávratné destrukci staletých hospodářských vazeb, což nevyhnutelně ústilo v politický a hospodářský chaos, v Rakousku hraničící s katastrofou, která byla zažehnána v podstatě až Ženevskými protokoly z roku 1922, respektive Společností národů garantovanou půjčkou ve výši 650 milionů zlatých korun, na které se podílelo i Československo, výměnou za vynucenou oficiální deklaraci ze strany vídeňské vlády, že se vzdá jakýchkoliv politických i ekonomických kroků s cílem provedení anšlusu.¹⁹ V revolučním nadšení a následném opojení z nově nabyté vlastní nezávislosti nepřipouštěly podunajské státy možnost udržení alespoň části ekonomického integrovaného prostoru monarchie a s ním spojené dělby práce dosažené v minulém století, jak dokazuje například nevyužití možnosti uvalení preferenčních celních sazeb vyplývajících z článku 222 saint-germainské mírové smlouvy nebo neratifikování usnesení konference v Portorose. Tímto se nástupnické státy vydaly definitivně na cestu budování svých národních ekonomik. Tato politika ekonomického nacionalismu nevyhnutelně vedla k výrazně vyšší úrovni cel ve střední Evropě oproti typické západoevropské úrovni ve dvacátých letech, přirozeně s výjimkou Rakouska a Německa.²⁰

Uzavírání vzájemných obchodních smluv však neprobíhalo jednoduše. V případě Československa byl vzájemný hospodářský styk komplexně smluvně ošetřen nejprve s malodohodovými spojenci – Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců a Rumunskem, posléze pak s jeho nejvýznamnějšími obchodními partnery – Rakouskem a Německem. S jistým zpožděním vzhledem k nevyjasněným teritoriálním otázkám byla přijata provizorní úprava obchodních styků s Polskem. Zcela jinou dimenzi měly obchodně-politické vztahy s Maďarskem, se kterým se vyjednávání o obchodní smlouvě protáhla až do druhé poloviny dvacátých let.

¹⁹ Ve stejné výši jako Velká Británie a Francie tj. 24,5 %. Viz PÁTEK, Jaroslav: *Postavení Československa na mezinárodním kapitálovém trhu v meziválečném období 1918–1938*. In: Studie k Moderním dějinám: Sborník prací k 70. narozeninám Vlastislava Laciny. Praha 2001, s. 218.

²⁰ Podrobněji viz SLÁDEK, Zdeněk – ROMPORTLOVÁ, Marta: *Československo-maďarské hospodářské styky ve 20. letech*. In: Otázky dějin střední a východní Evropy. Europae centralis atque orientalis. Studia historica. Brno 1975, s. 317; TEICHOVÁ, Alice: *Kleinststaaten im Spannungsfeld der Grossmächte: Wirtschaft und Politik in Mittel und Südosteuropa in der Zwischenkriegszeit*. 18. díl. Sozial und wirtschaftshistorische Studien. München 1988, s. 180.

Tabulka 1: Počátek účinnosti první smluvní úpravy obchodních styků Československa s vybranými evropskými státy

Rakouská republika	1922
Maďarské království	1927
Německá říše	1922
Polská republika	1925
Rumunské království	1921
Království Srbů, Chorvatů a Slovinců	1919

Sb. z. a n., Nařízení vlády republiky Československé, jímž se prozatím uvádí v platnost obchodní a celní úmluva s královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců č. 379/1920 Sb.; Tamtéž, Nařízení, jímž se uvádí v prozatímní platnost obchodní úmluva mezi republikou Československou a královstvím Rumunským č. 402/1921 Sb.; Tamtéž, Hospodářská dohoda mezi vládami československou a německou č. 359/1922 Sb.; Tamtéž, Obchodní dohoda mezi Československou republikou a republikou Rakouskou 14/1923 Sb.; Tamtéž, Vládní vyhláška, kterou se uvádí v prozatímní platnost provisorní úprava obchodních styků mezi republikou Československou a republikou Polskou č. 81/1925 Sb.; Obchodní smlouva mezi Československou republikou a Maďarským královstvím č. 120/1927 Sb.

3 Budování základů československo-rakouských obchodně-politických vztahů v první polovině dvacátých let

Vzhledem k částečnému odbourání vázaného hospodářství²¹ a postupně normalizaci obchodního režimu nabývaly v roce 1921 namísto složité situace v zásobování uhlím a cukrem²² na důležitosti zejména otázky uvolnění obchodního styku, neboť obě země si byly velmi významnými obchodními partnery,²³ přičemž nelze samozřejmě pominout i dědictví několikasetletého

²¹ Nicméně co se importu týče, nebyl povolovací režim v Československu za celé sledované období zcela odbourán.

²² První obchodně-politické kontakty mezi oběma státy probíhaly na bázi kompenzačních dohod. Při těchto obchodně-politických jednáních o smlouvách na dovoz zejména uhlí a cukru z Československa se vzhledem k faktu, že Československo mělo nad Rakouskem nepopiratelnou výhodu v robustní surovinové základně, plně projevovala dominance Prahy. Viz KONRÁD, Ota: *Nevyvážené vztahy: Československo a Rakousko 1918–1933*. Praha 2012, s. 53–142; KUBŮ, Eduard: *Zpolitizovaný export*. In: *Československo a střední Evropa v meziválečném období = Die Tschechoslowakei und Mitteleuropa in der Zwischenkriegszeit*, sv. 3 (1994), Acta Universitatis Carolinae philosophica et historica. Studia Historica XL. Praha 1996, s. 169–192.

²³ Co se podílu na celkovém obchodu týče, Rakousko bylo pro Československo po sledované období druhým největším dovozním a vývozním partnerem po Německu. Z rakouského pohledu bylo Československo v první polovině dvacátých let dokonce ve vývozu na prvním místě. Nicméně u obou států je patrná trvalá sestupná tendence po celé sledované období, způsobená dozrívající komplementární strukturou průmyslu obou zemí. Viz AMZV, IV. sekce, k. 1011, č. 141726, *Dodatková úmluva mezi ČSR a Rakouskem z 21.7.1927; informace pro [nečitelné]*

soužití v jednom státním celku, a z toho pramenící provázanost obou národních hospodářství. Nicméně pro československou stranu byly i přesto zásadní především otázky finančněpolitické, jak dosvědčuje fakt, že se ministerstvo financí snažilo, po blamáži s cukerní smlouvou,²⁴ vytvořit „*iunctim*“ mezi uzavřením obchodní dohody a dosažením shody právě ve finančně-politických otázkách. Na tuto situaci reagovala rakouská strana dle mínění ministerstva financí průhlednou „*dilatorní*“ taktikou, když jednání o finančně-politických otázkách 17. března 1921 ve Vídni byla v poslední den odřeknuta a na následné porady v Praze konající se mezi 9. a 14. dubnem vyslalo rakouské spolkové ministerstvo financí k meritornímu jednání zástupce bez plné moci, kteří přirozeně jakoukoliv souvislost výše zmíněných smluv odmítli.²⁵ Poměrně zajímavá situace nastala, když navzdory faktu, že ministerská rada dne 21. dubna skutečně schválila na návrh ministra financí Vladimíra Hanačíka výše zmíněné „*iunctim*“, byla 4. května 1921 uzavřena ministerstvem obchodu obchodní dohoda a zároveň administrativní dohoda o úpravě vývozních a dovozních zákazů. Jelikož ministerstvo financí nemělo na jednáních o obchodní dohodě své delegáty, bylo 4. května pouze ministrem obchodu Václavem Schusterem telefonicky informováno, že je žádoucí uskutečnit další jednání o finančně-politických otázkách, a to ve Vídni.²⁶ Ministr Hanačík se tedy o kladném výsledku jednání dozvěděl až ze zpráv ČTK. Na jeho následnou žádost, aby ministerstvo obchodu, respektive Úřad zahraničního obchodu respektoval výše uvedené usnesení,²⁷ byl ministr Úřadem pro zahraniční obchod poučen, že obchodní smlouva jako smlouva mezinárodní nabývá platnosti pouze ratifikací Národním shromážděním, kterému nebude předložena před vyřešením otázek finančně-politických, čímž záležitosti „*iunctim*“ bylo učiněno za dost, a dále že nepřijetí výše zmíněného administrativního opatření nabývajících

výbor sněmovny N. S; SLÁDEK, Zdeněk: *Hospodářské vztahy Malé dohody s Rakouskem v meziválečném období*. In: Kolize, Revnivost a Pragmatismus, sv. 1 (1997), Acta Universitatis Carolinae philosophica et historica. Studia Historica XLV. Praha 1999, s. 119.

²⁴ Československo přestalo v červenci 1920 plnit cukerní smlouvu, jelikož dle názoru ministerstva financí byla navázána na shodu ve finančně-politických otázkách. Jednání o obnovení dodávek se protáhla na celý podzim a ke změně tohoto československého *modu operandi* vedl až propad cen komodit na světovém trhu. Viz AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 13093, Smlouva s Rakouskem o dodávce 225.000 q cukru.; AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 31010. Stanovisko rakouské vlády k cukernímu jednání.

²⁵ AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 8536, Jednání s Rakouskem o otázkách finančních; porady s delegátem rakouského ministerstva financí; AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 8687, Jednání s Rakouskem o obchodních a finančních otázkách.

²⁶ AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 4593, Jednání s Rakouskem o otázkách finančních; místo vyjednávání.

²⁷ AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 45483/785-21-19, Obchodní smlouva s Rakouskem.

platnosti k 1. červnu 1921 by za současné situace průmyslu „nebylo nikterak taktickým prostředkem pro vymáhání finančních požadavků“. ²⁸ Jaký střet zájmů tato hospodářská jednání vyvolávala mezi finančními institucemi a průmyslem, reflektuje skutečnost, že na jedné straně ministrovo financí obdrželo zprávu od Svazu československých spořitelů protestující proti uzavření obchodní smlouvy „bez současného rozřešení pendentních otázek finančních“, ²⁹ na straně druhé Obchodní a živnostenská komora v Brně zaslala Úřadu pro zahraniční obchod dopis žádající opouštění principu „*iunctim*“, neboť vázání obou výše zmíněných smluv „by znamenalo pokračovati v chybách, kterých jsme se v poměru k Německému Rakousku dopustili a jež obchod a průmysl náš značně poškodily“. ³⁰

Po neúspěchu dalšího pokusu o liberalizaci zahraničního obchodu ve střední Evropě na mezinárodním základě na konferenci konané v Řijnu a listopadu 1921 v italské Portorose, ³¹ zapříčiněného pohledem vítězných sukcesivních států na hospodářskou integraci pouze skrze prizma ztráty suverenity, ³² se Rakousko dostalo do situace, ve které bylo nuceno dosáhnout svého cíle pouze skrze bilaterální jednání, v tomto případě odstranění překážek vzájemného obchodního styku s Československem. K tomu se naskytla příležitost na další schůzce vrcholných představitelů obou států v prosinci 1921 v Lánech a Praze, na které došlo k intenzivním jednáním v hospodářské oblasti. Jejich výsledkem bylo, mezi jinými, uzavření uhelné dohody navyšující kontingent určený pro Rakousko o 60 % na osm tisíc tun denně. V dohodě se Československo rovněž zavázalo, aby napříště nevybíralo z hornoslezského uhlí, jež se dováželo do Československa, výměnou za uhlí pro vídeňské plynárny, tzv. náhradní dávku, a dokonce zde Edvard Beneš, hlavní tvůrce zahraniční politiky Československa – toho času jako ministerský předseda, souhlasil s prohlášením, že k vracení hodnoty za tuto již Rakouskem zaplacenou dávku zaujme československá vláda „blahovolné stanovisko“. ³³ Nicméně hlavním výsledkem jednání

²⁸ AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 16213, Obchodní smlouva s Rakouskem – ruční Dvořáčkovy poznámky z 6. 6. 1921.

²⁹ AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 16310, Protest proti podepsání obchodní smlouvy s Rakouskem bez vyřešení otázek finančních.

³⁰ AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 6/80, Úřadu pro zahraniční obchod / k rukám pana dra. ministra Hotowtze.

³¹ Žádný ze signatářů výsledné usnesení konference neratifikoval. Viz SLÁDEK, Zdeněk – ROMPORTLOVÁ, Marta: *Československo-maďarské hospodářské styky ve 20. letech*. In: *Otázky dějin střední a východní Evropy. Europae centralis atque orientalis. Studia historica*. Brno 1975, s. 317.

³² Tamtéž

³³ AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 16847, Obchodně politické dohody s Rakouskem.

v hospodářské rovině bylo uzavření vzájemné dohody o provedení úmluvy o uvolnění zadržených deposit a vyrovnání vzájemných peněžních závazků znějících na staré rakousko-uherské koruny.³⁴ Za tuto rakouskou koncesi a *via facti* opuštění možnosti anšlusu se novému spolkovému kancléři Johannu Schoberovi v dohodě o obchodně-politických otázkách dostalo ujištění o okamžitém předložení obchodní smlouvy k ratifikaci, jakož i o československém schválení usnesení Portoroské konference,³⁵ k čemuž samozřejmě nikdy nedošlo,³⁶ a taktéž příslibení udělení garance na půjčku ve výši do 500 miliónů Kč.³⁷ V neposlední řadě v politické dohodě mezi Československem a Rakouskem z 16. prosince 1921 (tzv. Lánské)³⁸ bylo v článku č. 6 uvedeno, že: „Oba státy se zavazují, že budou pečovat o to, aby dohody, jež mezi nimi k urovnání otázek hospodářských, finančních, minoritních a jiných byly nebo budou uzavřeny, byly řádně plněny a že se dohodnou co možno nejdříve o všech sporných otázkách, které by snad nebyly ještě rozřešeny.“³⁹ Po dosažení výše zmíněných dohod již byla skutečně obchodní smlouva koncem ledna 1922 předložena k schválení ministerské radě, avšak ratifikována byla až 25. září 1922 a platnost nabyla až 14. listopadu téhož roku.⁴⁰

Samotná smlouva sice vycházela z principu nejvyšších výhod, případně přímo parity, nicméně měla do standardu předválečných obchodních dohod poměrně daleko, jak sama vláda přiznávala v důvodové zprávě: „Mimořádně

³⁴ AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 12637, Úmluva o vyrovnání vzájemných peněžních závazků znějících na staré rakousko-uherské koruny; AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 12637, Vládní návrh, kterým se předkládá ke schválení Národnímu shromáždění úmluva mezi vládami republiky Československé a republiky Rakouské uzavřená v Praze, dne 17. prosince 1921, o provedení úmluvy o uvolnění zadržených deposit a vyrovnání vzájemných peněžních závazků znějících na staré rakousko-uherské koruny.

³⁵ AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 16847, Obchodně politické dohody s Rakouskem.

³⁶ Viz poznámka č. 31.

³⁷ NOVOTNÝ, Jiří – ŠOUSA, Jiří: *Československo-rakouské finanční a měnové vztahy v letech 1918–1938*. In: Kolize, Řevnivost a Pragmatismus, sv. 1 (1997), Acta Universitatis Carolinae philosophica et historica. Studia Historica XLV. Praha 1999, s. 44–45.

³⁸ Dále k problematice Lánské smlouvy viz například OLIVOVÁ, Věra: *K historii československo-rakouské smlouvy z roku 1921*. In: Československý časopis historický, roč. 9, č. 2, 1961, s. 198–219; KONRÁD, Ota: *Nevyvážené vztahy: Československo a Rakousko 1918–1933*. Praha, s. 152–185; KUKLÍK, Jan: *Uspořádání sousedských vztahů: nástin historie československo (česko)-rakouských smluv*. In: KARNER, Stefan – STEHLÍK, Michal. (ed.): *Česko – Rakousko: rozdělení – odloučení – spojení*. Sborník a katalog Dolnorakouské zemské výstavy. Jihlava – Schallaburg 2009, s. 66–71.

³⁹ AMZV, Politické zprávy (dále PZ) 1918–1975, Rakousko, Vídeň, č. 189.

⁴⁰ AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 3404, Vládní návrh, kterým se předkládá ke schválení Národnímu shromáždění obchodní dohoda mezi Republikou Československou a Republikou Rakouskou, uzavřená v Praze 4. V. 1921; Sb. z. a n., Dohoda obchodní mezi Československou republikou a republikou Rakouskou č. 14/1923 Sb.

poměry dosud stávající [...] a potřeba žádoucího opatrného a pozvolného přechodu k formám mírového obchodu volného, vyžadovaly ovšem řadu speciálních ustanovení.⁴¹ V obecné části byla taktéž zahrnuta ustanovení o postavení obapolných příslušníků, akciových společností, dále smlouva řešící otázku železničního styku, zejména tranzitu, o úpravě předpisů týkajících se obchodních cestujících a vzorků, dále o úlevách v pohraničním styku, o vzájemné podpoře při proclívání a celním trestním řízení, o veterinářské konvenci, o vzájemném uznávání vysvědčení o zkouškách zboží a zkušebních značek ručních střelných zbraní. Jelikož v Československu stále jako relikv vázaného hospodářství platila všeobecná kontrola vývozu a dovozu vyžadující pro jakýkoliv export nebo import zboží zvláštní povolení případně povinnou ohlášku, bylo potřeba k dohodě připojit výše zmíněnou administrativní smlouvu o provádění dovozních a vývozních zakáz. Naopak v Rakousku bylo všechno zboží volně obchodovatelné kromě taxativně vymezených položek dle nařízení spolkového ministra pro obchod a živnosti, průmysl a stavby ze dne 28. prosince 1920. Vláda v důvodové zprávě dále oznamovala, že dle možností zajistila naprostou volnost pro import a export, případně omezenou jistými kontingenty u exportu, na všechny komodity, na jejichž vývozu, respektive dovozu mělo československé hospodářství zájem. Naopak u zboží, kde byla možnost rakouské konkurence, bylo přihlédnuto k faktu, aby „toto znenáhle uvolňování dalo se bez zvláště těžkých obětí našeho průmyslu“.⁴² V neposlední řadě zpráva konstatuje, že dohoda měla vzájemný obchod upravit pouze na přechodnou dobu.⁴³ Na všechny dovoz se samozřejmě vztahovaly celní poplatky dle nového celního sazebníku z 19. prosince 1921 umožňujícího částečné uvolnění vázaného hospodářství.⁴⁴

Výše zmíněná administrativní dohoda nadto obsahovala parafovaný protokol a seznam vývozních kontingentů obou států, seznam A – československý – zahrnoval zejména potraviny, krmiva, dřevo jasanové, dubové a další

⁴¹ AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 3404, Vládní návrh, kterým se předkládá ke schválení Národnímu Shromáždění obchodní dohoda mezi Republikou Československou a Republikou Rakouskou [sic], uzavřená v Praze 4. V. 1921.

⁴² AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 6135, Interpelace poslance Dra. Menigera ministru věcí zahraničních a ministru obchodu, aby co nejrychleji byla uzavřena obchodní smlouva s Rakouskem; AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 3404, Vládní návrh, kterým se předkládá ke schválení Národnímu Shromáždění obchodní dohoda mezi Republikou Československou a Republikou Rakouskou, uzavřená v Praze 4. V. 1921.

⁴³ AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 3404, Vládní návrh, kterým se předkládá ke schválení Národnímu Shromáždění obchodní dohoda mezi Republikou Československou a Republikou Rakouskou, uzavřená v Praze 4. V. 1921.

⁴⁴ Sb. z. a n., Nařízení o nové úpravě celních sazeb pro československé celní území č. 460/1921 Sb.

tvrdé ušlechtilé, minerály, klovatiny a pryskyřice, naopak seznam B – rakouský – víno, dříví višňové a hruškové, zboží dřevěné, textil, dřevovinu, zboží z azbestu, instrumenty, velocipédy, barvy a škrobová lepidla. Dále smlouva obsahovala seznam III – blahovlnné vyřizování příznivější, než dosud – ve kterém byly obsaženy například položky jako ovoce čerstvé, dobytek, maso, papír bíle natřený, výbušné motory a olovená běloba a v neposlední řadě seznam IV – vyřizuje se jako dosud – zahrnující například zboží bavlněné, železo a železné zboží, svetry, roury, stroje elektrodynamické, přístroje telegrafické a elektromagnetické aparáty.⁴⁵

Tato smlouva byla ještě pozměněna na jednáních v říjnu a listopadu 1921, jejichž jistou ilustraci poskytují nesmírně komplikovaná vyjednávání u položky č. 107, tj. pivo v sudech, která byla sice ve volném režimu, ale u které československá delegace pod vedením zplnomocněného ministra a mimořádného vyslance Václava Schustera žádala o vyřazení ze seznamu zboží, ze kterého se vybíralo clo ve zlatě, což rakouská delegace nejprve pod vedením sekčního šéfa Schüllera, a po jeho odjezdu do Portorose legačního rady Wildenera, odmítla, ale na druhou stranu nabídla snížit úroveň specifické sazby na nejnižší možnou, tj. o polovinu na 5 zlatých korun, nicméně za podmínky odstranění rozdílu licenčních poplatků u kamenné a vařené soli, dále uvolnění vývozu 500 vagonů pivovarského ječmene a v neposlední řadě, že československá strana nebude činit potíže při vývozu palivového dříví z pohraničních lesů patřících občanům Rakouska a rovněž, že bude odstraněna nerovnost ohledně zatížení rakouského piva v Československu nejvyšší dávkou bez ohledu na stupňovitost.⁴⁶

Začátek roku 1922 se z hlediska obchodně-politických vztahů kromě probíhající ratifikace výše zmíněné obchodní smlouvy nesl hlavně v duchu jednání o vyplacení kompenzace za výše zmíněnou náhradní dávku, které bylo ministerstvem financí v lednu oddáleno navázáním na obapolnou ratifikaci obchodní smlouvy. Jistě není zcela bez zajímavosti, že Československo opět využilo svoji dominantní pozici a jako formu vrácení vybrané dávky určilo kompenzací saldové pohledávky příslušející československým státním drahám vůči rakouským spolkovým drahám z titulu přepravního poplatku.⁴⁷

Ve zbytku roku nabývala na významu finanční sanace Rakouska. Nejprve na základě výše zmíněných československo-rakouských jednání v prosinci

⁴⁵ AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 4/V21, Smlouvy obchodní Rakousko – ČSR.

⁴⁶ AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 15119, Zaslání protokolu o říjnových jednáních ve Vídni.

⁴⁷ AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 15182, Obchodně politické dohody s Rakouskem; vrácení náhradní dávky vybrané z uhlí dováženého vídeňskými městskými plynárnami z Horního Slezska a vyměňované s Košicko-Bohumínskou dráhou za plynové uhlí.

1921 poskytlo Československo od března 1922 Rakousku možnost čerpat zálohu ve výši až 100 milionů Kč a následně po schválení parlamentem v červnu i zbytek půjčky.⁴⁸ Nicméně hospodářské problémy Rakouska, opět hrozící jeho kolapsem, začaly překračovat hranice střeoevropského prostoru a rakouská otázka se takto znovu dostala na mezinárodní scénu. Když další konference věnující se mimo jiné možnosti vytvoření hospodářské unie sukcesivních států v dubnu a květnu 1922 v Janově skončila definitivním odmítnutím usnesení konference v Portorose,⁴⁹ vložily se do situace mocnosti a v říjnu došlo na platformě Společnosti národů k uzavření známých Ženevských protokolů, na základě kterých se Československo a další státy zavázaly převzít garanci za finanční půjčku pro Rakousko ve výši 650 milionů zlatých korun výměnou za rakouský závazek zachování politické neodvislosti, územní integrity a svrchovanosti. Tato půjčka byla kryta výnosy cel a tabákového monopolu a nad efektivním využitím prostředků jí získaných měl bdít generální komisař jmenovaný Radou Společnosti národů a zájmy garantujících států měl hájit komitét sestávající z jejich členů za předsednictví italského a místopředsednictví československého zástupce.⁵⁰ Nicméně je potřeba doplnit, že výše jmenované půjčky byly pro Československo poměrně výhodné jednak díky příznivé úrokové míře, ale rovněž sloužily *de facto* k financování československého exportu do Rakouska, v případě československé půjčky dokonce explicitně.⁵¹

Celý rok rovněž probíhala další finanční vyjednávání, jež nejprve v únoru 1922 vyústila v uzavření smlouvy o zamezení dvojího zdanění v oblasti příjmů daní a u pozůstalostí a dále na základě bilaterálních jednání v červenci došlo k vydání nařízení o soupisu pohledávek a závazků vzniklých v korunách

⁴⁸ NOVOTNÝ, Jiří – ŠOUŠA, Jiří: *Československo-rakouské finanční a měnové vztahy v letech 1918–1938*. In: Kolize, Řevnivost a Pragmatismus, sv. 1 (1997), Acta Universitatis Carolinae philosophica et historica. Studia Historica XLV. Praha 1999, s. 45–47; Sb. z. a n., Zákon, kterým se zmocňuje vláda, aby poskytla úvěr republice Rakouské č. 228/1922 Sb.

⁴⁹ Sládek, Zdeněk – ROMPORTLOVÁ, Marta: *Československo-maďarské hospodářské styky ve 20. letech*. In: Otázky dějin střední a východní Evropy. Europae centralis atque orientalis. Studia historica. Brno 1975, s. 317–318.

⁵⁰ AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 146.815, Rakouská otázka; Sb. z. a n., Zákon, kterým se ministr financí zmocňuje, aby převzal záruky za sanační půjčky rakouské podle ženevských protokolů ze dne 4. října 1922 č. 401/1922 Sb.

⁵¹ NOVOTNÝ, Jiří – ŠOUŠA, Jiří: *Československo-rakouské finanční a měnové vztahy v letech 1918–1938*. In: Kolize, Řevnivost a Pragmatismus, sv. 1 (1997), Acta Universitatis Carolinae philosophica et historica. Studia Historica XLV. Praha 1999, s. 49; Sb. z. a n., Zákon, kterým se zmocňuje vláda, aby poskytla úvěr republice Rakouské č. 228/1922 Sb.

rakousko-uherských mezi věřiteli nebo dlužníky československými a rakouskými a o zákazu soukromé úpravy těchto právních poměrů.⁵²

Nicméně byrokratický povolovací režim zavedený obchodní dohodou ze dne 4. května 1921 dle zprávy, jež si u Ústředny československých obchodních a živnostenských komor nechalo v únoru vypracovat československé Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností, nevyhovoval ani jedné straně. Rakouská vláda poukazovala na značné pasivum vzájemné obchodní bilance a československý průmysl nebyl se současným stavem spokojen, jelikož si byl vědom faktu, že rakouské odbytiště patří pro Československo k nejvýznamnějším a měl tedy zájem na jeho zachování a případném rozšíření. Dále zpráva ve svém textu upozornila, že navzdory faktu, že je Rakousko článkem 217 saint-germainské mírové smlouvy zavázáno poskytnout Československu unilaterální doložku nejvyšších výhod, stále vládlo možnost klást československému průmyslu překážky zvyšováním autonomní sazby svého celního tarifu, čehož se, s poukazem na nepoměrně vyšší sazby československé, dožadovala jistá část rakouského průmyslu. Proto si Ústředna přála vázání současných rakouských celních sazeb a snížení pouze u sazeb přijatých dle tzv. finančního celního tarifu z 15. července 1921 a jeho novel. Avšak dále výše zmíněná zpráva doplňovala, že některá odvětví československého hospodářství, zejména průmysl sklářský, papírnický, textilní, porcelánový, částečně strojírenský a další, žádají využití článku 222 saint-germainské mírové smlouvy pro získání dominantního postavení na rakouském trhu. Nicméně to Ústředna nepovažovala za uskutečnitelné, jelikož s přihlédnutím k zákonodárnému procesu, by platnost článku trvala pouze rok a půl a poté by se veškeré těžce vyjednané preferenční sazby musely vrátit na výši pro ostatní státy, případně by se tyto zvýhodněné sazby na ostatní státy rozšířily. V neposlední řadě měla Ústředna ve zprávě za jisté, že ačkoliv odvětví, která byla na preferenčních sazbách nejvíce zainteresována, budou ochotna přistoupit k recipročnímu snížení československých sazeb, bude rakouská strana požadovat koncese naopak právě v odvětvích, jež nejvíce ústupky v celní oblasti odmítají. Jednou z největších překážek uplatnění preferenčního režimu by dle Ústředny byla otázka Německa a neutrálních států, jelikož článek 222 hovořil přirozeně pouze o státech Dohody a uplatnění preferenčních sazeb na další státy odmítala všechna odvětví bez rozdílu. Nicméně závěrem zpráva uznávala, že rakouské celní sazby

⁵² AMZV, IV. sekce, k. 1003, č. 114149, Finanční úmluva s Rakouskem ze dne 17. prosince 1921; Sb. z. a n., Nařízení o soupisu pohledávek a závazků vzniklých v korunách rakousko-uherských mezi věřiteli nebo dlužníky československými a rakouskými a o zákazu soukromé úpravy těchto právních poměrů č. 265/1922 Sb. 1922; Sb. z. a n., Smlouva ujednaná mezi Československou republikou a republikou Rakouskou k tomu, aby bylo zamezeno dvojí zdanění pozůstalosti č. 369/1922 Sb.

jsou obecně poměrně nízké, třikrát až čtyřikrát nižší oproti odpovídajícím československým, kromě již výše zmíněného finančního celního tarifu a jeho novel, který je naopak výslovně prohibitivní. Ústředna poukázala obzvláště na výše zmíněný příklad vysokého celního zatížení piva.⁵³ Ke zprávě byly přiloženy požadavky jednotlivých obchodních komor, které byly posléze společně s požadavky ministerstva zemědělství, obchodu, veřejného zdravotnictví a hospodářské sekce ministerstva zahraničí celý rok precizovány, aby mohly sloužit jako základ při obchodně-politických jednáních.

Samotná nová obchodně-politická jednání začala počátkem roku 1923 jistým nedorozuměním mezi rakouským sekčním šéfem Richardem Schüllerem a zplnomocněným ministrem Janem Dvořáčkem, když na jednáních v Paříži italská delegace proponovala „divoký“ plán zvláštního celního režimu mezi Itálií, Rakouskem, Československem, a dokonce snad i Královstvím SHS, jako právě ideu Schüllerovu, což z československého pohledu byla nepřijatelná snaha Rakouska vymanit se z pozice československého hospodářského satelitu, potenciálně narušující československou ambici stát se hospodářským hegemonem podunajského prostoru. Nicméně později se situace vysvětlila, když Schüller sdělil československému vyslanci ve Vídni Kamilu Kroftovi, že od něj pocházela pouze myšlenka na technické řešení preferenčního režimu, a to formou plošného snížení cel, a dokonce se podivil, jak jej z něčeho takového mohl ministr Dvořáček podezřívat.⁵⁴

Rakouská strana zastupovaná Schüllerem žádala o co nejrychlejší uskutečnění jednání o nové obchodně-politické smlouvě, nicméně na negociacích v květnu 1923 v Paříži bylo rakouské delegaci pod vedením sekčního šéfa na předání rakouských požadavků československými zástupci odpovězeno, že vzhledem k nedostatku času a komplexnosti problematiky nestihla Ústředna svazu československých průmyslníků a ministerstvo zemědělství ještě vypracovat potřebné podklady a jednání je tak třeba odsunout na podzim, s čímž rakouská delegace souhlasila.⁵⁵ Začátek jednání však dále prodloužilo probíhající jednání s Itálií, s čímž Schüller opět souhlasil, nicméně informoval Kroftu o neustálých stížnostech rakouského průmyslu na československé povolovací řízení, kterými je rakouská vláda stále zahrnována. Rovněž vyslanec přiznal, že i přes jeho snahy mírnit antičeskoslovenský sentiment začalo Rakousko používat stejné prostředky proti československému exportu, i když v daleko menší míře. V neposlední řadě sekční šéf zmínil, že navzdory jeho snaze

⁵³ AMZV, IV. sekce, k. 1004, Zpráva Ústředny československých obchodních a živnostenských komor k hospodářskému jednání ČSR s Rakouskem v oboru celního tarifu.

⁵⁴ AMZV, IV. sekce, k. 1004, č. 275.6, Mimořádná zpráva politická vídeňského vyslanectví.

⁵⁵ AMZV, IV. sekce, k. 1004, č. 101815, Příprava smlouvy s Rakouskem.

o přátelské řešení, zvláště poslední úřední statistiky dovozu a vývozu a z nich plynoucí ohromné rakouské pasivum vzájemného obchodu vyvolalo na vládě značné pobouření ústící v úvahy o zaslání zvláštní stížnostní nóty do Prahy.⁵⁶ To potvrzuje i zpráva generálního konzula ve Vídni Dr. Jíny z října roku 1923 o jeho pozorováních ze spolkového ministerstva pro obchod a dopravu. I on potvrzoval, že se odkládání jednání „posuzuje zde dosti nepříznivě“.⁵⁷

V listopadu tedy Krofta informoval Schüllera, že jednání začnou hned po skončení vyjednávání s Itálií, tj. v lednu a zároveň si postěžoval na rakouské nedodržování výše zmíněné dohody o provádění vývozních a dovozních zákazů, na což Schüller reagoval, že se musí poradit se svými interesenty, jestli zvolit jednání o modifikaci dohody nebo přikročit ke kompletní liberalizaci obchodního styku.⁵⁸ Jistou zajímavostí je, že posléze telefonicky informoval Dvořáčka, že zástupci průmyslu jsou z postupu československých povolovacích orgánů konsternováni do takové míry, že bude neoptimálnější jednat v tajnosti, protože by svými požadavky na reciproční zákazy dovozu československého zboží značně zkomplikovali jakékoliv další negociace.⁵⁹

Nicméně obchodně-politická jednání s Itálií trvala déle, než československá strana předpokládala a v únoru 1924 musel Krofta Schüllerovi oznámit, že československo-rakouská vyjednávání se opět odkládají. Schüller odpověděl, že to očekával a jako další termín pro jednání navrhl půlku března.⁶⁰ Obchodně-politická jednání byla zahájena skutečně koncem března 1924 příjezdem československé delegace pod vedením zplnomocněného ministra Jana Dvořáčka do Vídně.⁶¹ Zahájení jednání se setkala se značnou pozorností tisku obou zemí.⁶² Nejprve byl v červnu podepsán protokol o provádění dovozních a vývozních zákazů, s dodatkem, že nabývá platnosti společně s dodatkovou úmluvou. Není bez zajímavosti, že dohoda ve své obecné části umožňovala oběma stranám požadovat u dováženého zboží osvědčení o původu a výhody smlouvou přiznané se vztahovaly pouze na zboží vlastního původu a nikoliv

⁵⁶ AMZV, IV. sekce, k. 1004, č. 975.

⁵⁷ AMZV, IV. sekce, k. 1004, č. 2085, Jednání o obchodní smlouvu [sic] čsl.-rakouskou.

⁵⁸ AMZV, IV. sekce, k. 1004, č. 188677, Smlouva s Rakouskem. Záznam o rozmluvě p. min. ing. Dvořáčka s p. s. š. Schüllerem ve Vídni.

⁵⁹ AMZV, IV. sekce, k. 1004, č. 194211, Obtíže při dovozu čsl. zboží do Rakouska. Dohovor se s. š. Schüllerem.

⁶⁰ AMZV, IV. sekce, k. 1004, k. 1009, č. 025815, Obchodní jednání s Rakouskem.

⁶¹ AMZV, IV. sekce, k. 1004, č. 2683, Služební cesta p. min. ing. Dvořáčka do Vídně. Obch. smlouva s Rakouskem.

⁶² AMZV, IV. sekce, k. 1004, Obchod a průmysl. Svaz rakouských průmyslníků o situaci průmyslu.

reexportované.⁶³ Uzavření nové obchodní dohody značně urychlila informace o chystaném zavedení nového rakouského celníku sazebníku v lednu roku 1925, jelikož tímto krokem Rakousko dostalo československou stranu do časového presu, jak dokazuje telegram rakouského ministra zahraničních věcí Alfreda Grünbergera z konce října informující Beneše, že více už Rakousko nemůže uvedení sazebníku v platnost odkládat a zároveň ho vyzval k brzkému uzavření obchodní smlouvy na jednáních začátkem listopadu ve Vídni, aby vstoupila v platnost ještě před sazebníkem.⁶⁴ Vídeňská jednání již byla úspěšná a 27. listopadu 1924 byla dodatková úmluva uzavřena.⁶⁵

Míru časové tísně, do které se Československo dostalo, zdařile reflektuje fakt, že 22. prosince 1924 přijalo Národní shromáždění zmocňovací zákon, který vládě umožňoval, se souhlasem prezidenta, aby vyhlášením ve Sbírce zákonů a nařízení uváděla v prozatímní platnost obchodní smlouvy s cizími státy, sjednané v období od února 1924 do června 1925.⁶⁶ Hned další den byla dodatková úmluva se souhlasem prezidenta pouze na základě usnesení vlády uvedena v prozatímní platnost k 2. lednu 1925 společně s novým československým celním sazebníkem.⁶⁷ Tato do jisté míry výjimečná situace vyvolala jisté znepokojení u rakouské vlády, která trvala na tom, aby nová smlouva vstoupila v platnost k 1. lednu „fakticky a prakticky“⁶⁸ a nikoliv pouze formálně, jak dokládá protokol ze schůzky dlouholetého rakouského vyslance v Praze Ferdinanda Marka s Dvořáčkem těsně před Vánocemi, na které československý zástupce rakouského vyslance uklidnil prohlášením, že dohoda vstoupí v platnost ještě v prosinci.⁶⁹

Důvodová zpráva k dodatkové úmluvě nejprve shrnula minulý stav, kdy navzdory faktu, že Rakousko reagovalo na rapidní pokles rakouské koruny zvyšováním násobků cla, docházelo často ke snížení či přímo přechodné suspendaci celního zatížení, a to kromě jistých výjimek, u kterých došlo naopak k jeho navýšení jako u již výše zmíněného piva. Nicméně dále zpráva uváděla, že vzhledem k faktu, že na podzim byl schválen nový autonomní celní tarif

⁶³ AMZV, IV. sekce, k. 1004, Protokol o provádění dovozních a vývozních zákazů.

⁶⁴ AMZV, IV. sekce, k. 1004, Obsah telegramu ministra Dra. Grünbergera ze dne 25. října t. r.

⁶⁵ Sb. z. a n., Vyhláška, kterou se uvádí v prozatímní platnost dodatková úmluva k obchodní dohodě mezi republikou Československou a republikou Rakouskou, uzavřené v Praze dne 4. května 1921 č. 1/1925 Sb.

⁶⁶ Sb. z. a n., Zákon o prozatímní úpravě obchodních styků s cizinou č. 305/1924 Sb.

⁶⁷ AMZV, IV. sekce, k. 1009, č. 212431, Dodatková úmluva k obchodní dohodě mezi čsl. republikou a rep. rakouskou ze dne 4. V. 1921; uvedení v prozatímní platnost.

⁶⁸ AMZV, IV. sekce, k. 1010, č. 166, Protokol.

⁶⁹ AMZV, IV. sekce, k. 1010, č. 166, Protokol.

a Rakousko zavedlo s ohledem na stávající disparitu celních sazeb přísnější povolovací praxi, bylo nutné doplnit obchodní dohodu z 4. května 1921 novou celnětarifní dohodou. Zpráva konstatovala, že ačkoliv nově sjednané celní sazby znamenají jejich snížení oproti novému autonomnímu tarifu, přesto představují zvýšení oproti dosavadnímu stavu. Celní slevy či alespoň konsolidace cel byla Rakouskem poskytnuta například u položek cukr kandys, rafináda, ječmenný slad, dokonce došlo ke snížení cla i u položky pivo v sudech a mnoha dalších. Naopak z československé strany byly poskytnuty slevy například u položek ovocné víno v sudech, obyčejné bavlněné tkaniny, hadice, dámské prádlo a dalších. Značný rozsah vzájemného obchodu, a tedy i ujednané dodatkové úmluvy dokazuje fakt, že se týkala přibližně jedné třetiny celního sazebníku. Závěrem bylo ve zprávě uvedeno, že míra vzájemných celních slev je výsledkem kompromisu všech vážených hospodářských hledisek a celní politiky obou států, jakož i třetích stran.⁷⁰

Nový rok začal předložením již dočasně platné dodatkové úmluvy k ratifikaci oběma komorám Národního shromáždění zároveň, nicméně i přes toto procesní urychlení byla úmluva ratifikována až v listopadu.⁷¹ Dále v polovině února 1925 využilo ministerstvo obchodu výše zmíněného ujednání v protokolu o provádění dovozních a vývozních zákazů a uvalilo na dovoz několika taxativně vyjmenovaných položek (některých barev a typů papíru) z Rakouska povinnost předložit osvědčení o původu, z důvodu obavy, že by se přes Rakousko touto cestou reexportovaly říšskoněmecké výrobky, jelikož se dle zjištění ministerstva toto zboží v Rakousku nemělo vyrábět.⁷²

Další dimenzi vzájemných obchodně-politických dohod spojenou s institutem doložky nejvyšších výhod odhaluje osobní návštěva obchodního ataše německé legace Dr. Fieschela na ministerstvu zahraničních věcí koncem února 1925. Při této návštěvě obchodní ataše poukázal na článek v Prager Tagblatt jakož i na vyhlášku uveřejněnou v Mitteilungen der Handels u. Gew. Kammer 4. Zwischen-nummer informující o dovozních úlevách pro Rakousko. Konkrétně se podívil nad tím, že při sjednání dovozního kontingentu nebylo dle smlouvy potřeba dovozního povolení a odpadala i povinnost uhradit manipulační poplatky. Na to Dr. Janda odvětil, že tato informace je v podstatě

⁷⁰ AMZV, IV. sekce,

⁷¹ AMZV, IV. sekce, k. 1010, č. 5029, Dodatková úmluva k obchodní dohodě mezi Československou republikou a Rakouskem ze dne 4. V. 1921; Sb. z. a n., Vyhláška o dodatkové úmluvě k obchodní dohodě mezi republikou Československou a republikou Rakouskou č. 20/1926 Sb.

⁷² AMZV, IV. sekce, k. 1010, č. 017360, Osvědčení původu při dovozu z Rakouska.

správná, nicméně „Německo nemá důvod ke stížnostem“,⁷³ jelikož manipulační poplatek se nevybíral od veškerého zboží, jež bylo určeno k volnému dovozu a dále, že Praha byla ochotna diskutovat o analogických kontingentech i pro Německo, samozřejmě s ohledem na kontingenty a další dovozní úlevy sjednané ve smlouvě německo-rakouské.⁷⁴

Jednání o modifikaci a doplnění dodatkové úmluvy začala v červenci na půdě spolkového ministerstva obchodu. Československou delegaci opět vedl zplnomocněný ministr Dvořáček, rakouskou naopak sekční šéf Dr. Mörth. Vyjednávání začalo rekapitulací známých požadavků protistrany. Nejprve rakouská strana oznámila, že jsou ji známy československé požadavky u následujících položek: střevice zvané huňa, mullová obinadla se tkaným okrajem a dalších vesměs tarifikačního rázu. Následně pokračovala československá strana prohlášením, že jsou ji známy požadavky tarifikační ohledně módních žurnálů, dále požadavek na zrušení povinnosti předkládat živnostenské legitimace při podávání žádosti na dovoz do Československa a na rozšíření kompetence generálního konzulátu ve Vídni, aby mohl udílet dovozní povolení do Československa, a v neposlední řadě otázka dovozu superfosfátů. Během jednání ještě ministerský rada Julius Friedman doplnil československé požadavky o otázku dovolovacího listu pro kandysový cukr. V odpovědi, jež do jisté míry ilustruje celé jednání, Mörth upozorňoval na dvě roviny nástrojů obchodní politiky, když československé delegaci sdělil, že musela očekávat, že bude dovolovací list zaveden, když Československo donutilo Rakousko jít s výší cla takto nízko. Požadavku tak dle jeho mínění nebylo možné z rakouské strany vyhovět, nedošlo-li k navýšení cel.⁷⁵

Druhá dodatková úmluva společně s dodatkovým protokolem o provádění dovozních a vývozních zákazů byla podepsána za necelý měsíc po začátku vyjednávání dne 27. července 1925.⁷⁶ V první celně-tarifní části obsahovala oboustranné koncese, kdy u dovozu do Rakouska byla dle důvodové zprávy zohledněna přání hospodářských kruhů, i přes fakt, že například u kandysu stoupla naopak výše cla o pět zlatých korun na 25 zlatých korun za 100 kilogramů. Naopak u slev pro dovoz do Československa zpráva uvádí, že se pohybovaly v rámci československého obchodně-politického programu. Závěrečný

⁷³ AMZV, IV. sekce, k. 1010, č. 34.098, Dovozní úlevy ze smlouvy čsl.-rakouské – aplikace na Německo.

⁷⁴ AMZV, IV. sekce, k. 1010, č. 34.098, Dovozní úlevy ze smlouvy čsl.-rakouské – aplikace na Německo.

⁷⁵ AMZV, IV. sekce, k. 1010, č. 34.098, Protokol o poradě s delegací Rakouskou.

⁷⁶ AMZV, IV. sekce, k. 1010, č. 34.098, Dodatkový protokol o provádění dovozních a vývozních zákazů; Sb. z. a n., Dodatková úmluva druhá k obchodní dohodě mezi Československou republikou a republikou Rakouskou uzavřená v Praze dne 4. května 1921 č. 21/1926 Sb.

protokol, shrnující druhou část úmluvy, podával výklad jistých ustanovení dodatkové úmluvy ze dne 27. listopadu 1924, u kterých vznikaly komplikace vzhledem k rozdílům nového rakouského tarifu od starého rakousko-uherského celního sazebníku.⁷⁷ V neposlední řadě všeobecná ustanovení dodatkového protokolu obsahovala kompetenci generálního konzulátu ve Vídni vyřizovat dovozní žádosti u zboží, jehož dovoz byl povolen na ohlášku, případně u dalšího taxativně stanoveného zboží za splnění jistých podmínek, pokud bylo expedováno v poštovních zásilkách.⁷⁸

Na základě prostudovaných materiálů autor dospěl k závěru, že při uzavírání a ratifikaci první československo-rakouské obchodní smlouvy nebylo hleděno pouze k hospodářským aspektům v zájmu zachování vysoké míry integrace obou ekonomik a jednání o řádné obchodní dohodě byla podřízena vztahům finančním a majetkovým prosazovanými finančními kruhy, což se zejména projevilo při jejím schvalování, jak dokazuje vytvoření „*iunctim*“ mezi dosažením shody ve finančně-politických otázkách a uzavřením obchodní dohody v dubnu 1921 na popud ministerstva financí, nicméně i přes to došlo na začátku května k jejímu podpisu zastáncem ekonomické integrace s Rakouskem ministrem obchodu Václavem Schusterem. Rozdílnost východisek a závěrů při uzavírání obchodní smlouvy mezi ministerstvem obchodu a ministerstvem financí zrcadlil střet zájmů mezi finančními institucemi zainteresovanými převážně na nostrifikacích a vyřešení dalších finančních otázek a průmyslem snažícím se o zachování rakouského trhu pro československou produkci. Nicméně závěr, že finanční otázky hrály v této problematice roli hlavní determinanty dále podporuje fakt, že dohoda byla předložena ke schválení radě ministrů až po dosažení dohod ve finančně-politických otázkách na schůzce v Lánech a Praze v prosinci 1921, nicméně pro doplnění je třeba zmínit, že ujednání vstoupila v platnost dokonce až v listopadu následujícího roku.

Jistou kuriozitou, ilustrující průběh jednání, je fakt, že přes výše zmíněné slabší vyjednávací postavení Rakouska, si Vídeň zvolila za účelem dosažení alespoň limitovaných výsledků sofistickou taktiku cílení na „symbolické“ položky exportu (např. pivo v sudech), u kterých požadovala např. platbu cla ve zlatých korunách a za pouhé snížení této sazby si poté nárokovala rozsáhlé kompenzace.

Samotná obchodní smlouva rovněž vycházela z předválečných principů volného obchodu pouze v deklaratorní rovině, a naopak se v její koncepci zcela zjevně projevil protekcionistický charakter obchodní politiky Prahy, jež

⁷⁷ AMZV, IV. sekce, k. 1010, č. 34.098, Důvodová zpráva.

⁷⁸ AMZV, IV. sekce, k. 1010, č. 34.098, Dodatkový protokol o provádění dovozních a vývozních zákazů.

využila svoje dominantní postavení a zajistila volnost pro import a export na všechny komodity, na jejichž vývozu, respektive dovozu mělo československé hospodářství zájem. Naopak u zboží, kde byla možnost rakouské konkurence, Praha dosáhla zvýšené ochrany domácího průmyslu. V neposlední řadě je potřeba zmínit, že smlouva byla od začátku zamýšlena oběma stranami pouze jako provizorní upravení vzájemné obchodní relace.

Jako vhodná záminka pro revizi této neudržitelné jednostranně výhodné situace posloužilo, kromě zkušeností rakouských exportérů s praxí československých orgánů ve věci vydávání vývozního povolení a pozitivní vývoj finanční sanace Rakouska, zejména zveřejnění statistiky zahraničního obchodu Rakouska v roce 1923, poprvé jasně ukazující značné rakouské pasivum s Československem. Tendence k posílení rakouské celní ochrany, jež se poté začaly objevovat v rakouských průmyslových a zemědělských kruzích, vygradovaly celními novelami již mimo sledované období v roce 1926.

Závěr sledovaného období je díky překonání Rúrské krize prostřednictvím Dawesova plánu spojen s celoevropskou stabilizací a nástupem meziválečné hospodářské konjunktury, která ale měla pro nástupnické státy i jisté negativní aspekty návratu silné říšskoněmecké konkurence a s tím spojenou zhoršenou možnost umísťovat vlastní průmyslové výrobky na tradičních středoevropských a balkánských trzích, již nikoliv jako součást společného rakousko-uherského trhu, ale celními bariérami rozparcelovaného teritoria Podunají. V této změněné mezinárodní situaci projevila Praha jistou vstřícnost v obchodně-politických vyjednáváních s Rakouskem, jež vyústily podpisem první a druhé dodatkové úmluvy na konci roku 1924 a v červenci roku 1925, které nicméně modifikovaly pouze dílčí záležitosti a nemohly uspokojit rakouské ambice na výraznější změnu nastavení vzájemné obchodní relace. Přesto k jednání o nové podobě obchodního styku mezi oběma zeměmi ve sledovaném období nedošlo, v důsledku oddalovací taktiky Prahy s cílem zachovat si výhodnou pozici, jež jí Rakousko poskytlo ponecháním v platnosti nízkých téměř předválečných celních sazeb. Tato vyjednávací taktika se nicméně v Rakousku setkávala s velkou nelibostí a Vídeň v reakci počala proti Praze využívat netarifní nástroje obchodní politiky.

Za povšimnutí v tomto kontextu stojí, že první dodatková dohoda zaváděla navíc právo požadovat u dováženého zboží osvědčení o původu a výhody plynoucí ze smlouvy se tedy vztahovaly pouze na zboží vlastního původu a nikoliv reexportované, jež jasně odráželo československou obavu ze „skryté“ říšskoněmecké konkurence, která dále komplikovala jakékoliv znovutevření československého trhu pro Rakousko.

Veškerá potenciální hospodářská reintegrace tedy sledovala paradigma bilaterálních obchodních dohod. Možnost opětovné hospodářské nebo politické integrace například na půdorysu preferenčních celních režimů v souladu s článkem 222 saint-germainské mírové smlouvy zůstala nenaplněna z důvodu paranoie československých elit z dostředivých sil Vídně jako bývalého ekonomického a politického centra regionu zůstala nenaplněna.

RESUMÉ

PRŮBĚH A KONSOLIDACE OBCHODNĚ-POLITICKÝCH VZTAHŮ ČESKOSLOVENSKÉ A RAKOUSKÉ REPUBLIKY V LETECH 1921–1925

Po částečném odbourání vázaného hospodářství a pozvolném znovuzavedení normálního obchodního režimu mezi Rakouskem a Československem v roce 1921 byly obchodně-politické vztahy Prahou podřízeny vztahům finančním a majetkovým v podobě *iuncta* mezi obchodními a finančními dohodami, schváleného na základě přání finančních kruhů a ministerstva financí. V obchodní smlouvě samotné se naplno projevil protekcionistický charakter obchodní politiky Československa, který se nicméně neslučoval s funkcí bývalého hlavního producenta monarchie, jenž zdědil dvě třetiny jejích průmyslových kapacit. Československo-rakouské vztahy kulminovaly ihned ze začátku sledovaného období podepsáním Lánské smlouvy v prosinci roku 1921 a velmi blízké zůstaly dále i po celý rok 1922, zejména vzhledem k tíživé situaci rakouské ekonomiky spojené s hyperinflací rakouské koruny. Rakousko, jež v Praze a zejména v Edvardu Benešovi vidělo vhodného prostředníka pro jednání s mocnostmi na půdě Společnosti národů v Ženevě a bylo Československu rovněž zavázáno půjčkou z roku 1922, v hospodářských otázkách stejně jako politických vystupovalo do poloviny dvacátých let značně servilně a vycházelo vstříc československým požadavkům. Nicméně po zkušenostech rakouských exportérů s praxí československých orgánů ve věci vydávání vývozního povolení a zejména po zveřejnění statistiky zahraničního obchodu Rakouska v roce 1923, ukazující značné rakouské pasivum s Československem, se začaly objevovat v rakouských průmyslových a zemědělských kruzích tendence k posílení rakouské celní ochrany, které vygradovaly celními novelami v roce 1926. Na tyto tlaky na revizi vzájemného obchodního poměru reagovala Praha oddalovací taktikou s úmyslem co nejdéle zachovat jednostranně výhodnou pozici, jež jí Rakousko poskytlo ponecháním v platnosti rakousko-uherského celního sazebníku, pouze navýšeného o součinitele, do roku

1924 a posléze první dodatkovou úmluvou z konce stejného roku, ve které docházelo k modifikaci pouze dílčích záležitostí a navzdory Benešově souhlasu se zahájením nových jednání o obecné úpravě vzájemného obchodního styku z března 1925 k nim přes uzavření druhé dodatkové úmluvy v létě tohoto roku do začátku roku 1927 vůbec nedošlo.

Klíčová slova: Československo, Rakousko, obchodně-politické vztahy, obchodní dohody

SUMMARY

THE COURSE AND CONSOLIDATION OF POLITICAL RELATIONS AND TERMS OF TRADE BETWEEN THE CZECHOSLOVAK AND AUSTRIAN REPUBLICS IN THE YEARS 1921–1925

After the partial liberalisation of the post wartime economy and gradual re-introduction of a normal trade regime between Austria and Czechoslovakia in the year 1921, the political relations of Prague were subordinate to the financial and property relations in the form of *iunctum* between trade and financial agreements, approved on the basis of the wishes of financial circles and the Ministry of Finance. The protectionist character of the trade policy of Czechoslovakia was fully manifested in the trade agreement itself, which did not correspond with the function of the former main producer in the monarchy which inherited two thirds of its industrial capacities. The Czechoslovak-Austrian relations culminated immediately in the beginning of the analysed period with the signing of the Lány Treaty in December 1921 and remained extremely close throughout the year 1922, specifically in light of the problematic situation with the Austrian economy linked with the hyperinflation of the Austrian krone. Austria behaved in quite a servile manner and agreed to Czechoslovak requirements in economic questions as well as political up to the middle of the 1920s. This was due to the fact that Vienna viewed Prague and Edvard Beneš in particular as a suitable mediator for negotiations with the world powers at the League of Nations in Geneva. They were also obliged to Czechoslovakia by a loan from the year 1922. After the experiences of Austrian exporters with Czechoslovak authorities in areas involving issuing export permissions and in particular after the publication of the statistics of foreign trade of Austria in the year 1923, indicating marked Austrian passivity with Czechoslovakia, tendencies to increase trade passivity Austrian customs

protection began to strengthen in the Austrian industrial and agricultural circles. This culminated with customs Tariff amendment in the year 1926. Prague reacted to this pressure on revision of mutual trade conditions with postponement tactics with the intention of preserving for as long as possible the one-sided advantageous position which Austria provided by maintaining in validity the Austria-Hungarian customs rate, only increased by a coefficient, up to the year 1924 and consequently the first supplementary convention from the end of the same year, which amounted to a modification in only minor issues. Despite the agreement of Beneš to the launching of new negotiations on general adjustment to mutual trade relations from March 1925, this did not come about despite the reaching of a second supplementary convention in the summer of that year up to the beginning of the year 1927.

Keywords: Czechoslovakia, Austria, Trade-political relations, Trade agreements

ing. Tomáš Moric
Katedra mezinárodních studií a diplomacie
Fakulta mezinárodních vztahů
Vysoká škola ekonomická v Praze
nám. Winstona Churchilla 1938/4
130 67 Praha 3-Žižkov
Česká republika
e-mail: tomas.moric@vse.cz